

Çocukların Okul Ortamında Kaza Geçirme ve Güvenlik Önlemlerine Yönelik Ebeveyn Davranışlarının İncelenmesi

Duygu AKÇAY* Ayla YILDIRIMLAR**

Öz

Giriş: Çocukların okul ortamında geçirdiği kazalarla ilgili bilgiler toplanıp, bu bilgiler doğrultusunda belirli bir planlama ve düzenleme ile potansiyel koruma önlemleri alınır, kaza riskleri önlenir veya azaltılabilir. **Amaç:** Çalışmada, çocukların okul ortamında kaza geçirme ve güvenlik önlemlerine yönelik ebeveyn davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Araştırma, 20-29.01.2016 tarihleri arasında tanımlayıcı tipte yapılmıştır. Antalya Atatürk Devlet Hastanesi Hüseyin Savaş Semt Polikliniğinde başvuran ebeveynler arasından araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 101 ebeveyn, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma anketi, araştırmacılar tarafından literatürden yararlanılarak oluşturulmuştur ve yüz yüze anket uygulama tekniği ile uygulanmıştır. **Bulgular:** Çalışmamızda, çocukların %55.4'ünün okulda kaza geçirdiği, %38.6'sının kazaya bağlı yaralandığı belirlenmiştir. Çocukların çoğunlukla (%48.2) düşme şeklinde kaza geçirdiği saptanmıştır. Kaza geçiren öğrencilerin okul içinde en fazla; sınıfta (%46.4), okul dışında ise bahçede (%17.9) kaza geçirdiği ve %64.3'üne kazada ilk müdahaleyi sınıf öğretmeninin yaptığı tespit edilmiştir. Kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim alan ailelerin çocuklarının daha az kaza geçirdiği saptanmıştır ($p<0.05$). Ailelerin %82.2'sinin kaza geçirmesini önlem aldığı belirlenmiştir. **Sonuç:** Okul yetkililerinin, ailelerin ve öğrencilerin; kazalar, kazalardan korunma yolları gibi konularda bilgilendirilmeleri ve bu bilgilerin de davranışa/uygulamaya dönüşmesini sağlayacak müdahalelere gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Kaza, Yaralanma, Okul Kazaları/Yaralanmaları, Güvenlik Önlemleri.

Abstract

Investigation of Children's School Accident and Behavior of Their Parents Safety Measures

Background: Accident risks can be prevented or reduced if information is gathered about the accidents the children have in the school environment and specific planning and regulation and potential protection measures are taken. **Objectives:** The aim of the study was to examine the children's school environment accident and behavior of their parents for safety measures. **Method:** The research was carried out on descriptive type between 20-29.01.2016. Of the parents who applied to the Antalya Atatürk Governmental Hospital Hüseyin Savaş outpatient clinic, 101 parents who agreed to voluntarily participate in the survey constituted the sample of the researcher. The research questionnaire was formed by the researchers using the literature and was applied by face to face survey application technique. **Results:** In our study, it was determined that 55.4% of the children had an accident at school and 38.6% were injured due to the accident. It was determined that children (49.2%) had an accident in the form of falling. Most of the students who had an accident were within the school; (46.4%) in the classroom and 17.9% in the garden (17.9%) outside the school, and 64.3% had the first intervention by the class teacher in the accident. It was found that the children who had education about the reasons of accident, protection and prevention had fewer accidents ($p<0.05$). It has been determined that 82% of the families have taken measures to prevent accidents. **Conclusion:** School authorities, families and students; accidents, accident prevention, and such interventions to ensure that this information is transformed into behavior / practice.

Keywords: Accident, Injury, School Accident /Injury, Safety Measures.

Geliş tarihi: 09.04.2017

Kabul tarihi: 01.01.2018

Kazalar; önceden planlanmamış, beklenmedik bir anda ortaya çıkan yaralanmalar, can ve mal kayıplarına neden olan olaylar olarak tanımlanmaktadır (Özcebe, 2005). Yanlış davranışların ve ihmallerin son halkası olan kazalar, önlenir veya kontrol edilebilirler. Kaza, çocuğun sağlığının bozulmasına, hastalanmasına, sakatlanmasına hatta ölümüne neden olmakta, ailenin kısa/uzun vadede sağlığını etkilemekte ve toplumsal kaynaklar üzerinde ağır bir maddi yük getirmektedir (Ayvaz ve ark., 2003; Gür ve Yıldız, 2009; World Health Organization [WHO], 2008). Bu nedenle çocukluk çağı kazaları, dikkat gerektiren önemli bir halk sağlığı problemidir. Ağrı, acı ve engelliliğin önemli bir nedeni olan yaralanmalar, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedirler. DSÖ Avrupa Bölgesi'ndeki 5-17 yaş arasındaki ölümlerin önde gelen nedeni olarak yaralanmaları işaret etmektedir (WHO, 2008).

Kazalar ev, iş yeri, okul, trafik gibi insan yaşamıyla ilgili her alanda gerçekleşebilmektedir. Çocukların özellikle de yeni başlayanların evleri dışında ilk defa toplum hayatına girdikleri, zamanlarının çoğunluğunu geçirdikleri, sosyalleştikleri, daha fazla fiziksel faaliyette buldukları yer olan okul ortamında kazaların görülme olasılığı daha fazladır (Erkal ve Yertutan, 2012). Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), her yıl on dört yaş ve üzerindeki çocukların kaza sonucu yaralanmalarının %10 ila 25'i okullarda meydana gelmekte ve on dört öğrenciden birinde tıbben veya okulda geçici olarak sakatlama sorunu yaşanmaktadır. On dört yaşın altındaki çocukların okulla ilgili yaralanmalarının toplam yıllık maliyeti 109 milyar doları aşmaktadır (Safe Kids, 2016). Avrupa ülkelerinde toplam yaralanmaların %65'inin evde, okulda, spor faaliyetleri veya boş zaman aktiviteleri sırasında meydana geldiği ve 1639 çocuğun (0-14 yaş arası) aynı sebeplerden yaralanmaya bağlı öldüğü belirlenmiştir. Türkiye'de evde, okulda, spor faaliyetleri veya boş zaman aktiviteleri sırasında meydana gelen yaralanmaya bağlı ölüm oranı %9,77 olarak saptanmıştır (EuroSafe, 2016). Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), her yıl on dört yaş ve üzerindeki çocukların kaza sonucu yaralanmalarının %10 ila 25'i okullarda meydana gelmekte ve on dört öğrenciden birinde tıbben veya okulda geçici olarak sakatlama sorunu yaşanmaktadır. On dört yaşın altındaki çocukların okulla ilgili yaralanmalarının toplam yıllık maliyeti 109 milyar doları aşmaktadır (Safe Kids, 2016). Avrupa ülkelerinde toplam yaralanmaların %65'inin evde, okulda, spor faaliyetleri veya boş zaman aktiviteleri sırasında meydana geldiği ve 1639 çocuğun (0-14 yaş arası) aynı sebeplerden yaralanmaya bağlı öldüğü belirlenmiştir. Türkiye'de evde, okulda, spor faaliyetleri veya boş zaman aktiviteleri sırasında meydana gelen yaralanmaya bağlı ölüm oranı %9,77 olarak saptanmıştır (EuroSafe, 2016).

Çocukların okul ortamında geçirdiği kazalarla ilgili bilgiler toplanıp, bu bilgiler doğrultusunda belirli bir planlama ve düzenleme ile potansiyel koruma önlemleri alınır, kaza riskleri önlenir veya azaltılabilir (Ayvaz ve ark., 2003). Kaza nedenleri, sıklığı, kaza sonucu oluşan durumlar ve kazanın olduğu yerlerin tespiti kadar önemli olan okul kazasını önlemeye yönelik ebeveyn davranışını inceleyen çalışmalar ülkemizde oldukça az sayıdadır (Erkal ve Yertutan, 2012).

*Dr. (Halk Sağlığı Hemşireliği), Milli Savunma Bakanlığı, Ankara, E-mail: dakcay2010@hotmail.com ** Uzm. Ebe, Antalya Atatürk Devlet Hastanesi, Antalya

Bu konunun incelenmesi, yapılması gereken müdahalelere ışık tutacaktır. Ebeveynlerin, eğitimcilerin ve sağlık personelinin bu konudaki duyarlılığını arttırması ve yapılacak diğer çalışmalara ışık tutması için bu araştırmada; çocukların okul ortamında kaza geçirme ve güvenlik önlemlerine yönelik ebeveyn davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Tipi

Araştırma, çocukların okul ortamında kaza geçirme ve güvenlik önlemlerine yönelik ebeveyn davranışlarının incelenmesi amacıyla tanımlayıcı tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Yeri

Araştırma, 20-29.01.2016 tarihleri arasında Antalya Atatürk Devlet Hastanesi Hüseyin Savaş Semt Polikliniği çocuk sağlığı ve hastalıkları bölümüne başvuran ebeveynlerin katılımı ile yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni/Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 20-29.01.2016 tarihleri arasında Antalya Atatürk Devlet Hastanesi Hüseyin Savaş Semt Polikliniği çocuk sağlığı ve hastalıkları bölümüne başvuru yapan 7-14 yaş arası çocukların ebeveynleri (n=443) oluşturmuştur. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeden tüm ebeveynler çalışma kapsamına alınmıştır. Ancak araştırmanın yapıldığı sürede ulaşılabilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden 101 ebeveyn ile görüşme yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında konu ile ilgili literatür (Ergüder, 2004; Kaldahl ve ark., 2005; Ergüder ve Yertutan, 2005; Sun ve ark., 2006; Chau, ve ark., 2007; Chau, ve ark., 2008; Eraslan ve Aycan, 2008; Josse ve ark., 2009; Erkal ve Yertutan, 2012; Senterre ve ark., 2014) taranarak araştırmacılar tarafından oluşturulan bir anket formu kullanılmıştır. Bu formun, 11 sorusu tanımlayıcı özelliklerden ve 18 sorusu araştırma konusu ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Araştırma konusuna yönelik, 29 sorudan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Anket formunda konuya yönelik; çocuğunun kaza geçirme durumu, sayısı, nedeni kazada ilk müdahaleyi yapan kişi, kazaya bağlı yaralanma olması, kazadan sonra hastaneye gitme, kaza oluş yeri, ebeveynin konuya ilişkin eğitim alma durumu, isteği, eğitimi kimden almak istediği, kaza konularında çocuğunu bilinçlendirirse kaza geçirme olasılığının azalacağına inancı, çocuğu okulda kaza geçirmesin diye önlem alma durumu, aldığı önlemler sorgulanmıştır.

Araştırmanın Uygulanması

Araştırmacılar, Hüseyin Savaş Semt Polikliniği çocuk sağlığı ve hastalıkları bölümüne başvuru yapan, 7-14 yaş arası çocukların ebeveynlerine araştırma hakkında bilgi vermiş ve araştırmaya katılmayı kabul eden ebeveynlerden aydınlatılmış yazılı onam almıştır. Onam sonrası ebeveynlere araştırma konusu ile ilgili oluşturulan anket uygulanmıştır. Veri toplamada kullanılan formlar, ebeveynlerle ile yüz yüze görüşülerek araştırmacılar tarafından doldurulmuştur. Formların yanıtlanması yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın kısıtlılıkları sadece polikliniğe başvuran, araştırmanın yapıldığı sürede ulaşılabilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden ailelerle yapılmış olması, örneklem büyüklüğünün küçük olması sayılabilir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 15.00 programında değerlendirilmiştir. Araştırma grubunun, demografik bilgilerinin, çocukların okulda kaza geçirme ve ailelerin güvenlik önlemlerine yönelik verilerin analizleri için frekans, yüzde alma teknikleri, kaza geçirme ile bazı değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek için ise ki-kare testi uygulanmıştır. İstatistiksel olarak anlamlılık için 0.05 değeri kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma uygulaması yapılmadan; Antalya Atatürk Devlet Hastanesinden araştırmanın yapılmasına ilişkin izin alınmış, araştırmaya katılan ailelerden yazılı onam formu alınmıştır.

Bulgular

Araştırma sırasında görüşülen kişilerin %88.1'i anne (n=89) ve %11.9'u baba (n=12) olup %48.5'i 25-34 yaş arasında, %45.5'i 35-44 yaş arasındadır. Ailelerin %77.2'sinin çekirdek tipi aile yapısında, %54.5'inin ekonomik durumlarının yüksek seviyede, %78.2'sinin 1-2 çocuğu olduğu, annelerin %63.4'ünün, babaların %92.1'inin çalıştığı, annelerin %45.6'sının, babaların % 64.4'ünün üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Ailelerin anketi doldurduğu çocuğunun cinsiyeti %52.5 oranında erkek, çocuğunun yaş aralığı ise 10.53±2.4'tür (Tablo 1).

Tablo 1. Görüşülen Kişilerin Aile Yapılarına İlişkin Özellikler

Anketi Dolduran Kişi	n	%
Anne	89	88.1
Baba	12	11.9
Ebeveyn Yaş Aralığı		
16-24	3	3.00
25-34	49	48.5
35-44	46	45.5
45-54	3	3.00
Annenin Eğitim Durumu		
İlköğretim	18	17.8
Lise	37	36.6
Üniversite	46	45.6
Babanın Eğitim Durumu		
İlköğretim	7	6.9
Lise	29	28.7
Üniversite	65	64.4
Annenin Çalışma Durumu		
Emekli	1	1.00
Çalışmıyor	36	35.6
Çalışıyor	64	63.4
Babanın Çalışma Durumu		
Emekli	5	4.9
Çalışmıyor	3	3.00
Çalışıyor	93	92.1
Aile Yapısı		
Çekirdek	78	77.2
Geniş	13	12.9
Parçalanmış	10	9.9
Ekonomik Durum		
Düşük	18	17.8
Orta	28	27.7
Yüksek	55	54.5
Çocuk Sayısı		
1-2	28	78.2
3-4	19	18.8
Beş ve üzeri	3	3.00
Çocuk Cinsiyeti		
Kız	48	47.5
Erkek	53	52.5
Toplam	101	100.0
	Min / Max	Ort / Sd
Çocuğun Yaşı	7 / 14	10.53 ± 2.4

Araştırma kapsamındaki çocukların %55.4'ünün okulda kaza geçirdiği, kaza geçiren çocukların; %41.1'inin bir kez, %32.1'inin iki kez ve %26.8'inin üç ve daha fazla kaza geçirdiği belirlenmiştir. Kaza geçiren çocukların aileleri %53.6 oranında çocuğun kendisinden, %37.5 oranında başka çocuktan kaynaklanan nedenlerle kaza geçirdiğini bildirmiştir. Kaza geçiren çocuklara %64.3'üne kazada ilk müdahaleyi sınıf öğretmenin yaptığı, çocukların %38.6'sının kazaya bağlı yaralandığı, %37.5'inin kazadan sonra tedavi amaçlı hastaneye gittiği tespit edilmiştir. Çocukların %48.2'sinin düşme şeklinde kaza geçirdiği, okul içinde; %46.4'ünün sınıfta, %41.1'inin merdivenlerde, %26.8'inin spor salonunda, okul dışında ise %17.9 oranında bahçede kaza geçirdiği belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Çocukların Okulda Kaza Geçirmeye İlişkin Özellikleri

Kaza Geçirme Durumu	n	%
Hayır	45	44.6
Evet	56	55.4
Toplam	101	100.0
Kaza Geçirme Sayısı		
Bir kez	23	41.1
İki Kez	18	32.1
Üç ve fazla	15	26.8
Kaza Geçirme Nedeni		
Çocuğun kendisinden	30	53.6
Başka çocuktan	21	37.5
Okuldaki kuralızsızlık ve kontrolsüzlükten	3	5.4
Okuldaki çevresel faktörlerin yetersizliğinden	2	3.6
Kazada ilk müdahaleyi yapan kişi		
Müdür veya Müdür yardımcısı	1	1.8
Arkadaşı	3	5.4
Sınıf Öğretmeni	36	64.3
Okul sağlık personeli	5	8.9
Nöbetçi öğretmen	2	3.6
Müdahale yapılmadan derslere devam edildi	6	10.7
Doğrudan hastaneye gönderildi	3	5.4
Kazaya bağlı yaralanma olması		
Hayır	17	16.8
Evet	39	38.6
Kazadan sonra hastaneye/doktora gitme		
Evet	21	37.5
Hayır	35	62.5
Toplam	56	100.0
Kaza Oluş Şekli*		
Düşme	27	48.2
Kişi veya bir nesne ile çarpışma	20	35.7
Tökezleme/Kayma	18	28.6
Çelme Takma	12	21.4
Diğer (Bükme, vurma, yanma, ısırılma vb.)	11	19.6
Kaza Oluş Yeri*		
Okul İçi		
Sınıfta	26	46.4
Merdivenlerde	23	41.1
Spor salonunda	15	26.8
Koridorda	11	19.6
Tuvalette	3	5.4
Laboratuvarda	3	5.4
Okul Dışı		
Okul bahçesinde	10	17.9
Okul yolunda	8	14.3
Spor alanı	5	8.9
Okul Gezisinde/Seyahatte	3	5.4

*Çocuğunun Kaza Geçirdiğini Bildiren Ebeveynler Tarafından (n=56) Birden Fazla Seçenek İşaretlenmiştir.

Ailelerin %6.9'unun kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim aldığı, %64.4 eğitim almak istediği, %40.0'ının eğitimi okul dışından bir uzmandan almak istediği, %58.4'ünün kaza konularında çocuğunu bilinçlendirirse kaza geçirme olasılığının azalacağına tamamen inandığı saptanmıştır. Ailelerin %82.2'sinin kaza geçirmesin diye önlem aldığı, %68.3'ünün kazalara karşı kendisini koruması için ne yapması gerektiği konusunda çocuğunu bilgilendirerek, %41.6'sının kazaya neden olan/olabilecek durumla ilgili okul idaresini uyararak, %35.6'sının okulda kazaya neden olabilecek durumları takip ederek önlem aldığı belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Ailelerin Güvenlik Önlemlerine Yönelik Özellikleri

Kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim alma	n	%
Hayır	94	93.1
Evet	7	6.9
Kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim alma isteği		
Hayır	36	35.6
Evet	65	64.4
Eğitimi kimden almak ister		
Okul dışından uzman bir kişi	26	40.0
Okul sağlık personeli	12	18.5
Sınıf öğretmeni	12	18.5
Okul psikoloğu	8	12.2
Fark etmez	3	4.6
Hemşire	2	3.1
Doktor	2	3.1
Kaza konularında çocuğunu bilinçlendirirse kaza geçirme olasılığının azalacağına inanma		
Hiç katılmıyorum	20	19.8
Katılıyorum	22	21.8
Tamamen katılıyorum	59	58.4
Çocuğu okulda kaza geçirmesin diye önlem alması		
Hayır	18	17.8
Evet	83	82.2
Toplam	101	100.0
Alınan Önlemler*		
Kazalara karşı kendisini koruması için ne yapması gerektiği konusunda bilgilendirme	69	68.3
Kazaya neden olan/olabilecek durumla ilgili okul idaresini uyarma	42	41.6
Okulda kazaya neden olabilecek durumları takip	36	35.6
Kazaya neden olan/olabilecek durum olduğunda o durum ortadan kalkana kadar takip etme	28	27.7
Diğer çocuklardan dolayı kaza gelir diye aileleri ile konuşma	21	20.8
Kaza olur diye tedbir amaçlı çocuğunu kendisi/eşinin okula götürmesi	21	20.8
Kaza riski yüksek ise okulu değiştirme	9	8.9
Çocuğuna Kızma	6	5.9
Kaza olursa okulu değiştirme	4	4.0

* Birden Fazla Seçenek İşaretlenmiştir.

Kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim alan ailelerin çocuklarının %14.3'ünün kaza geçirdiği, %85.7'sinin ise kaza geçirmediği, eğitim almayanların %58.5'inin kaza geçirdiği, %41.5'inin ise kaza geçirmediği saptanmıştır. Aralarındaki bu farkın istatistiksel olarak önemli olduğu belirlenmiştir. ($p < .05$). Çocuğu okulda kaza geçirmesin diye önlem alan ailelerin çocuklarının %58.8'inin kaza geçirdiği, %41.2'sinin kaza geçirmediği saptanmıştır ($p > .05$), (Tablo 4).

Tablo 4. Çocukların Okulda Kaza Geçirme Durumları ile Ailelerin Önlem ve Eğitim Alma Durumlarının Karşılaştırılması

		Kaza Geçirme Durumu			Önemlilik Testi χ^2, p	
		Evet	Hayır	Toplam		
Kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim alması	Evet	n	1	6	7	$\chi^2 = 5.158$ $p^a = .043$
		%	14.3	85.7	100	
	Hayır	n	55	39	94	
		%	58.5	41.5	100	
Çocuğu okulda kaza geçirmesin diye önlem alması	Evet	n	50	35	85	$\chi^2 = 2.478$ $p^b = .115$
		%	58.8	41.2	100	
	Hayır	n	6	10	16	
		%	37.5	62.5	100	
Toplam	n	56	45	101		
	%	100	100	100		

(a)Fisher's Kesin Ki Kare Testi)

(b)Pearson Ki Kare Testi)

Tartışma

Çalışmamızda, çocukların %55.4'ünün okulda kaza geçirdiği saptanmıştır (Bknz. Tablo 2). Erkal ve Yertutan'ın (2012) yaptığı çalışmada çocukların son üç yılda okulda kaza geçirme sıklığı %9.5, Eraslan ve Aycan'ın (2008) çalışmasında ise son bir ay içinde kaza geçirme sıklığı %41.2 olarak tespit edilmiştir. Ergüder ve Yertutan'ın (2005) benzer konuda yaptıkları çalışmada ilköğretim öğrencilerinin bir yılda %59.8'inin kaza geçirdiğini saptamışlardır. Bu araştırmanın sonucu, Eraslan ve Aycan (2008) ile Ergüder ve Yertutan'ın (2005) araştırmalarının sonuçlarına yakın oranda bulunmuştur. Çalışmamızda kaza sayısının diğer çalışmalara göre daha fazla (%55.4) olması, seçilen dönemin kış ayı içerisinde olması itibarıyla öğrencilerin daha çok bina içerisinde zaman geçirmeleri ve daha dar bir alanda bulunmaları nedeniyle kasıtlı ve/veya kasıtsız birbirleriyle daha çok temas halinde bulunmaları ile açıklanabilir. Aynı zamanda kış aylarında hava şartları nedeniyle düşme, kayma gibi durumlarda artış gözlenmektedir. Ancak, çalışmamızdaki kaza geçirme oranının yüksekliği okulların güvenlik önlemlerinin yeterli seviyede olmadığını da göstermektedir. Bu durum, okul yetkililerinin, ailelerin ve öğrencilerin; kazalar, kazalardan korunma yolları gibi konularda bilgilendirilmeleri gerektiğini ve bu bilgilerinde davranışa/uygulamaya dönüşmesini sağlayacak müdahale programlarına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda, kaza geçiren öğrencilerin okul içinde en fazla; sınıfta (%46.4), okul dışında ise bahçede (%17.9) kaza geçirdiği belirlenmiştir (Bknz. Tablo 2). Ergüder'in (2004) yaptığı çalışmada öğrenciler kazalara en fazla okul bahçesinde (%59.3), daha sonra derslikte (%26.0) uğramışlardır. Ergüder ve Yertutan'ın (2005) çalışmasında da en fazla okul bahçesinde kaza geçirildiği belirlenmiştir. Eraslan ve Aycan (2008) yaptığı çalışmada, kazaların %28'inin sınıfta, bina dışında ise %15.7'sinin bahçede meydana geldiğini tespit etmiştir. Yapılan bir çalışmada %56.7 ile okul bahçesinde kaza geçirenlerin en yüksek oranda olduğu, bunu %22.4 ile sınıfta kaza geçirenlerin izlediği görülmüştür (Erkal ve Yertutan, 2012). Çalışmamızın bu sonuçları diğer çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Bina içinde en fazla sınıfta kaza olmasının nedeni öğrencilerin okulda zamanının çoğunluğunu sınıfta geçirmesi ve alan darlığı ile açıklanabilir. Bina dışında bahçede en fazla kaza olması, öğrencilerin okul bahçesinde daha serbest hareket etmelerinden kaynaklanabileceği gibi denetimin ve çevresel faktörlerin yetersiz olmasından da kaynaklanabilir. Okul yetkililerinin alınabilecek güvenlik önlemlerini tekrar gözden geçirmeleri ve denetimlerini arttırmaları fayda olacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızda, okulda kaza geçiren çocukların çoğunluğunun (%41.1) bir kez kaza geçirdiği belirlenmiştir. Okulda kaza geçiren çocuklar arasında bir defa kaza geçirenlerin çoğunlukta olduğu, Ergüder ve Yertutan (2005) ve Eraslan ve Aycan (2008) ve Erkal ve Yertutan'ın (2012) yaptığı araştırmalarla da ortaya çıkarılmıştır. Araştırmamızda, çocukların çoğunlukla (%48.2) düşme şeklinde kaza geçirdiği saptanmıştır (Bknz. Tablo 2). Bu saptamanın, literatür (Eraslan ve Aycan, 2008; Erkal ve Yertutan, 2012; Sun ve ark., 2006; Kaldahl ve ark., 2005, Li ve ark., 2003; Senterre ve ark., 2014) ile uyumlu olduğu belirlenmiştir. Araştırmamızda, çocukların %38.6'sının bağli yaralandığı, %37.5'inin kazadan sonra tedavi amaçlı hastaneye gittiği tespit edilmiştir (Bknz. Tablo 2). ABD'de, 14 yaş ve üzerindeki çocukların, kaza sonucu yaralanmalarının %10 ila 25'i her yıl okullarda meydana gelmektedir (Safe Kids, 2016). 2012-2014 yılları arası Avrupa ülkeleri yaralanma istatistik verilerine göre; evde, okulda, spor faaliyetleri veya boş zaman aktiviteleri sırasında meydana gelen acil servis yaralanma vaka oranı Avrupa ülkelerinde toplamda binde 53.70, Türkiye'de binde 38.12 olarak saptanmıştır (EuroSafe, 2016). Fransa'da kentsel alanda bir okulda prospektif yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %10.6'sının tek bir yaralanma geçirdiği belirlenmiştir (Chau ve ark., 2008). Ortaokul ve liseye devam eden öğrenciler üzerinde prospektif kohort türünde yapılan bir çalışmada ise hem kız hem de erkek öğrencilerin %13 oranında yaralanma geçirdiği saptanmıştır (Chau ve ark., 2007). Yurt dışında yapılan başka bir çalışmada, öğrencilerin %18'inin okulda yaralandığı belirlenmiştir (Josse ve ark., 2009). Eraslan ve Aycan'ın (2008) araştırmasına göre geçirilen kazaların %78.5'i, Erkal ve Yertutan'ın (2012) çalışmasına göre de %53.7'si yaralanma ile sonuçlanmıştır. Çalışmamızda saptanan yaralanma oranının, yurt dışı verilerine göre yüksek, ülkemizde yapılan araştırmalara göre nispeten daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, araştırma kapsamındaki ailelerin çocuklarının farklı okullara devam etmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Çalışmamızda kaza geçiren çocukların aileleri %53.6 oranında çocuğun kendisinden, %37.5 oranında başka çocuktan kaynaklanan nedenlerle kaza geçirdiğini bildirmiştir. Bu sonuç, Erkal ve Yertutan'ın (2012) araştırması ile benzerlik göstermektedir. Bu durum, okul çocuklarının; kaza nedenlerine, kazalardan korunma yollarına ve kazaları önlemeye yönelik dikkat etmeleri gereken noktalara ait konularda bilgilendirilmeleri gerektiğini ve bu bilgilerin de davranışa dönüşmesini sağlayacak müdahale programlarına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda kaza geçiren çocukların %64.3'üne kazada ilk müdahaleyi sınıf öğretmeninin yaptığı tespit edilmiştir (Bknz. Tablo 2). Önceki yıllarda yapılan araştırmalarda öğrencilere uğradıkları kazalardan sonra ilk müdahale en çok arkadaşları tarafından yapıldığı saptanmıştır (Ergüder, 2004; Eraslan ve Aycan, 2008). Çalışmamızda kazada ilk müdahaleyi çoğunlukla sınıf öğretmeninin yapması kaza

alanında öğretmenin olduğunu göstermektedir. Bu durum olumlu karşılanmakla birlikte, ilk müdahaleyi yapacak kişinin ilk yardım konusunda temel düzeyde eğitiminin olup olmadığı konusu, okul yetkililerince mutlaka ele alınmalıdır. Ülkemizde ilk yardım bilgisi olan uzman kişilerin okul ortamında çalışması okul kaza ve bu duruma bağlı gelişen yaralanmaların önüne geçebilir veya azaltılabilir. Ancak, ülkemizde her okulun bünyesinde sağlık hizmetleri sunan bir okul sağlığı ekibi (hekim, hemşire, öğretmen, öğrenci velisi, psikolojik danışman ve rehber) bulunmamaktadır (Kaya, 2014). Okul sağlığı hizmetleri, aile hekimi (tanı, tedavi) ile Toplum Sağlığı Merkezi (TSM) (aşılama, sağlık ve genel hijyen kuralları yönünden kontrol vb.) arasında paylaşılmaktadır (Aile Hekimliği Yönetmeliği 2010; Toplum Sağlığı Merkezleri Kurulması ve Çalıştırılmasına Dair Yönerge 2011). Ancak; okullarda okul sağlığı hizmetlerinin kesintisiz verilebilmesi için kadrolu olarak çalışacak sağlık personeli görevlendirilmelidir. Dünya Sağlık Örgütü, sağlığı koruma ve geliştirme faaliyetlerinde temel insan gücü olarak hemşireleri işaret etmektedir (Whitehead, 2005). Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) okullarda sağlık hizmetlerini yürütmek üzere hemşire görevlendirilmesini desteklemektedir (MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013). Wyman yaptığı çalışmada (2005) yaralanma ya da hastalıktan dolayı okuldan gün içinde ayrılmaların okul sağlığı hemşiresine başvurular nedeniyle azaldığını belirtmiştir (Wyman, 2005). Kim ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışma sonucunda, yaralanmanın önlenmesi ve ilkyardım üzerinde hemşireler önemli bir etki sağlamıştır (Kim ve ark., 2017). Li ve arkadaşları (2015), okul temelli sağlık programlarının yaralanmanın önlenmesini olumlu etkilediğini bildirmişlerdir. Hemşirelik Yönetimi teorisini kullanarak okul çağında yaralanma riski taşıyan çocuklar üzerinde uygulama sonuçlarının değerlendirildiği bir çalışma, yaralanma sorununun boyutunu tanımlamakta, planlama, örgütleme, personel verme, yönetme ve kontrol dahil olmak üzere bir müdahale formüle etmek için rehberlik ettiğini göstermiştir. Aynı çalışmada, yaralanmanın çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinin üstesinden gelmek için toplum sağlığı hemşirelerine ihtiyaç olduğu bildirilmiştir (Lestari, 2016). Kaza sonucu istemsiz yaralanmanın sonucu genellikle ilk müdahale edenlerin ilk yardım yeteneğine ve yaralanma anında sağlanan bakıma bağlıdır (Li ve ark., 2015). Ülkemizde her okulda bir hemşire istihdamı ile kazalardan korunmak, yaralanmaları önlemek ve bunun sonucunda yaralanma oranını da azaltma olacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmamızda kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim alan ailelerin çocuklarının %14.3'ünün kaza geçirdiği %85.7'sinin ise kaza geçirmediği saptanmıştır ($p<.05$), (Bknz. Tablo 4). Ülkemizde ev kazalarını önlemeye yönelik genellikle annelerle yapılan eğitim çalışmaları sonucunda, çocuklarda kaza görülme sıklığında azalma olduğu saptanmıştır (Altundağ ve Öztürk, 2007; Yıldırım, 2010; Turan ve ark., 2010, Orhon ve ark., 2011; Özdemir ve ark., 2016). Çalışmamız her ne kadar okul kazaları ile ilgili olsa da diğer çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Çalışma kapsamında konu ile ilgili eğitim alan annelerin oranı (%6.9) oldukça düşüktür (Bknz. Tablo 3). Bu durum, ailelerin; kazalardan korunma yollarına ve kazaları önlemeye yönelik dikkat etmeleri gereken noktalara ait konularda bilgilendirilmeleri gerektiğini göstermektedir. Ailelerin kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin %64.4'ünün eğitim almak istediği, eğitim almak isteyenlerin sadece %3.01'inin hemşireden eğitim almak istediği belirlenmiştir (Bknz. Tablo 3). Ailelerin okul sağlığı hizmetinde bir hemşire ile karşılaşmaması, bu nedenle hemşireyi bilgi alacağı kişi olarak görmemiş olması, bu oranın bu kadar düşük olmasını açıklayabilir. Bu sonuç, ülkemizde hemşirelerin okul sağlığı hizmetleri alanında olması gerektiği pozisyonda çalışmadığını desteklemektedir. Oysa ki, okul hemşireleri, kazalardan korunma yolları, temel ilk yardım, kazaları önleme konularında aileleri, öğrencileri ve okul personelinin eğitmekten sorumludur. İlaveten, kaza raporlarını takip etme, inceleme ve güvenlik politikalarının uygulanıp uygulanmadığını ve farklı okul ortamlarında etkili olup olmadığını değerlendirmekle yükümlüdür. Ülkemizde her okulda bir hemşire istihdamı ile okul sağlığı hizmetlerinde bir fark oluşacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızda ailelerin %82.2'sinin kaza geçirmesini diye önlem aldığı belirlenmiştir (Bknz. Tablo 3). Çocuğu okulda kaza geçirmesini diye önlem alan ailelerin çocuklarının %58.8'inin kaza geçirdiği, %41.2'sinin kaza geçirmediği saptanmıştır ($p>0.05$), (Bknz. Tablo 4). Önlem alan ailelerin sayısı fazla olsa da önlem alan ailelerin çocuklarının daha fazla kaza geçirmesi; aldığı söylediği önlemlerin davranışa dönüşmemesi ve alınan önlemin süreklilik göstermemesi ile açıklanabilir. Bu sonuç, ailelere kaza nedenlerine, kazalardan korunma yollarına ve kazaları önlemeye yönelik dikkat etmeleri gereken noktalara ait konularda sadece eğitim verilmesinin yeterli olmayacağını, bu eğitim sonucunda alınan bilgilerin davranışa dönüşmesini sağlayacak müdahale programlarına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. İlaveten, eğitim ve müdahale programları öğrencileri de kapsamalıdır.

Okulda çocukları kaza geçirmesini diye önlem aldığı belirten ebeveynler arasında, %68.3 ile kendisini koruması için çocuğu bilgilendirme ilk sırada yer almakta, bunu % 41.6 ile kazaya neden olan/olabilecek duruma ilgili okul idaresini uyarma izlemektedir (Tablo 3). Erkal ve Yertutan'ın (2012) yaptığı çalışmada da aileler önlem amaçlı ilk sırada çocuklarını bilgilendirmeyi belirtmişlerdir. Bu bulgu olumlu değerlendirilmeye birlikte, çocuklarını sadece bilinçlendirerek kazaya karşı önlem alınamayacağı, yapılacak eğitim ve müdahale çalışmalarında vurgulanmalıdır. Kaza geçirmesini diye alınacak önlemlerin (çevresel faktörlerin ortadan kaldırılması, yeni düzenlemeler vs.) bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Ülkemizde 2012 yılında "Ulusal Kaza Yaralanma Veritabanı" oluşturulmuştur. Bu veri tabanı okul yaralanmalarını da kapsamaktadır (THSK, 2012). Bu uygulamada veri akışının tam sağlanması ile kaza risk ve koruyucu faktörler tespit edilebilecek, öncelikli ve hedef gruplar belirlenebilecek ve önleyici stratejiler geliştirilerek uygulanıp değerlendirilebilecektir. Uygulama Türkiye için önemli bir gelişmedir. Öte yandan, okullarda bu verileri değerlendirerek okul kazalarını önleyecek programları geliştirebilecek bilgi ve donanıma sahip personelinde olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bilgi yönetimi, araştırma, kanıt dayalı uygulama ve eleştirel düşünme bilgi, becerisi olan uzman hemşirelerin bu alanda kaynak olabileceği değerlendirilmektedir.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Sonuç olarak, çocukların okulda kaza geçirme ve kazaya bağlı yaralanma oranlarının yüksek olduğu ve kaza sebepleri, korunma, önleme konularına ilişkin eğitim alan ailelerin çocuklarının daha az kaza geçirdiği saptanmıştır. Okulda çocukları kaza geçirmesini diye aileler ilk sırada kendisini koruması için çocuğunu bilgilendirdiklerini belirtmişlerdir. Okul ortamında kaza geçirme ve buna bağlı yaralanma oranını azaltmak için, okul yetkililerinin, ailelerin ve öğrencilerin; kazalar, kazalardan korunma yolları gibi konularda bilgilendirilmeleri ve bu bilgilerin de davranışa/uygulamaya dönüşmesini sağlayacak müdahalelere gereksinim olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde okul ortamı kazalarına ilişkin daha çok tanımlayıcı ve müdahale çalışmalarına gereksinim olduğu değerlendirilmektedir. Bu konuyla ilgilenen araştırmacıların; çalışmalarını örneklem grubunu genişleterek, randomize kontrollü deneysel araştırma olarak yapmaları önerilmektedir.

Kazalar topluma ve aileye ağır yükler getirmesi sebebiyle toplum sağlığı açısından göz ardı edilemez. Kazalardan korunma ve önleme, süreklilik gerektiren hizmetlerle sağlanabilir. Kapsamlı okul sağlığı hizmeti verebilecek eğitim ve donanıma sahip hemşirelerin okul sağlığı hizmetlerinde görevlendirilmesi ile konu ile mücadelede ivme sağlanacaktır.

Kaynakça

- Altundağ, S., Öztürk, M. C. (2007). Ev kazalarına yönelik eğitimin, güvenlik önlemleri alınması ve kaza görülme sıklığına etkisi. *Turkish Journal of Trauma & Emergency Surgery*, 13 (3), 180-185.
- Ayvaz, Ö., Tümerdem, Y., Özel, S., Önal, E., Erdoğan, A. (2003). Ortaöğretim öğrencilerinde kazalar. 8. Halk Sağlığı Günleri (Bildiri Özetleri Kitabı). Sivas, 79-80.
- Chau, N., Prédine, R., Aptel, E., d'Houtaud, A., & Choquet, M. (2007). School injury and gender differentials: a prospective cohort study. *European Journal of Epidemiology*, 22 (5), 327-334.
- Chau, N., Prédine, R., Benamghar, L., Michaely, J. P., Choquet, M., & Prédine, E. (2008). Determinants of school injury proneness in adolescents: a prospective study. *Public Health*, 122 (8), 801-808.
- Eraslan, R., Aycan, S. (2008). Bir ilköğretim okulu ikinci kademe öğrencilerinde okul kazası görülme sıklığının incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 2 (1), 8-18.
- Ergüder, B. (2004). İlköğretim okullarında öğrencilerin uğradıkları kazaların incelenmesi. Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara, Türkiye.
- Ergüder, B., Yertutan, C. (2005). İlköğretim okullarında öğrencilerin uğradıkları kazaların incelenmesi. H.Ü. Ev Ekonomisi Y.O. Yayınları No: 13, Araştırma Serisi: 13, Ankara: Berkay Ofset.
- Ercal, S., Yertutan, C. (2012). Çocukların okulda kaza geçirme durumu ve okulda kaza geçirmelerini önlemeye yönelik ebeveyn davranışlarının incelenmesi. Retrired March 21, 2017, from <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/sibelerkalcananyertutan>
- EuroSafe (2016). Injuries in the European Union. Summary of injury statistics for the years 2012-2014. Erişim: 24.03.2017. <http://www.eurosafe.eu.com/key-actions/injury-data/reports>.
- Gür, K., Yıldız, A. (2009). Öğrencilerin okul kazalarında güvenlik önlemlerine yönelik bilgi ve davranış ölçeklerinin geçerlik ve güvenilirliği. *Maltepe Üniversitesi. Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2 (1), 10-21.
- Josse, J. M., MacKay, M., Osmond, M. H., MacPherson, A. K. (2009). School injury among ottawa-area children: a population-based study. *Journal of School Health*, 79 (2), 45-50.
- Kaldahl, M.A., Blair, E.H. (2005). Student injury rates in public schools. *Journal of School Health*, 75 (1), 38-40.
- Kaya H (2014). Okul hemşirelerinin mesleki standartları bilme ile uygulama durumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir Türkiye.
- Kaya, M., Aslan, D. (2009). Ankara'da bir ilköğretim okulunda el yıkama konusunda bir müdahale çalışması. *Erciyes Tıp Dergisi*, 31 (2), 135-43.
- Kim, S. J., Baek, S. S., & Kang, K. A. (2017). Development and exploratory testing of a school-based educational program for healthy life behaviors among fifth grade children in South Korea. *Japan Journal of Nursing Science*, 14 (1), 13-26.
- Lestari, N.D. (2016). The application of nursing management theory, triad epidemiological, comprehensive school health model, and family centered nursing in community nursing care in the school age children with risk for injury. Erişim: 24.03.2017. <http://repository.umy.ac.id/handle/123456789/2009>.
- Li, L.P., Wang, S., Huang, G. and Luo, J.Y. (2003) A Survey on Injury Incidence in School Children in Shantou City, China. *Biomedical and Environmental Sciences*, 16 (2), 180-186.
- Li, L., Scherpbier, R., Wu, J., Zhu, X., Zhang, W., Zhang, L. et al. (2015). Legislation coverage for child injury prevention in China. *Bulletin of the World Health Organization*, 93 (3), 169-175.
- Orhon, Ş.F., Ulukol, B., Başkan, S., Usubütün, S. (2011). The evaluation of two different parental training methods on maternal awareness and home safety behaviors for childhood injury prevention. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 64 (3), 111-8.
- Özcebe, H. (2005). Çocuk ve kazalar. III. Ulusal ana çocuk sağlığı kongresi bildiri özetleri. *Sosyal Pediatri Dergisi Özel Sayısı*, 154-163.
- Özdemir, U., Resitoglu, S., Tolunay, O., Çelik, T., Celiloglu, C., Karakilçik, A., et.al. (2016). Evaluation of home accidents in children admitted to pediatric emergency unit. *Cocuk Acil ve Yogun Bakım*, 3 (3), 146.
- Safe Kids, (2016). [Child and adolescent health](http://www.safekidscobbcountry.org/fact-sheets/school_facts.pdf). Erişim: 24.01.2017. http://www.safekidscobbcountry.org/fact-sheets/school_facts.pdf
- Senterre, C., Dramaix, M., & Levêque, A. (2014). Epidemiology of school-related injuries in Belgium. A better knowledge for a better prevention. *Open journal of preventive medicine*, Retrired January 24, 2017, from http://file.scirp.org/Html/3-1340317_46703.htm.
- Sun, Y.H., Yu, I.T., Wong, T.W., Zhang, Y., Fan, Y.P. and Guo, S.Q. (2006). Unintentional injuries at school in china—patterns and risk factors. *Accident Analysis and Prevention*, 38 (1), 208-214.
- Resmi Gazete, (2010). 25.05.2010 tarihli, 27591 sayılı, Aile Hekimliği Yönetmeliği.
- Resmi Gazete, (2013). 07.09.2013 tarihli, 28758 sayılı, MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2011). Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 03.08.2011 tarih ve 25143 Sayılı Toplum Sağlığı Merkezleri Kurulması ve Çalıştırılmasına Dair Yönerge.
- Turan, T., Altundağ Dündar, S., Yorgancı, M., Yıldırım, Z. (2010). 0-6 yaş grubu çocuklarda ev kazalarının önlenmesi. *Ulus Travma Acil Cerrahi Dergisi*, 16 (6), 552-557.
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (THSK), (2012). Ulusal Kaza Yaralanma Veritabanı. Erişim Tarihi: 24.01.2017. <http://ukay.thsk.saglik.gov.tr/>
- Whitehead, D. (2005). Health promoting hospitals: The role and function of nursing. *Journal Clinical Nursing*, 14 (1), 20-27.
- World Health Organization (WHO) Europe, (2008). European report on child injury prevention. the world health organization, Geneva. Erişim: 24.03.2017. http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/83757/E92049.pdf.
- Wyman, L. (2005). Comparing the number of ill or injured students who are released early from school by school nursing and nonnursing personnel. *The Journal of School Nursing*, 21(6), 350-355.
- Yıldırım N. (2010) 1- 4 yaş dönemi çocuklar için ev kazası risklerinin belirlenmesi ve bu risklerin azaltılmasında sosyal öğrenme teorisine dayalı hemşirelik girişimlerinin etkinliği. Halk Sağlığı Hemşireliği Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara, Türkiye.